

CAREX DIVISA HUDS. EN ENIGE OPMERKINGEN OVER DE WAARDEN LANGS DE FRIESE

IJSSELMEERKUST

door

D.T.E. v.d. Ploeg (Sneek)

(ontv. 2 dec. 1960)

In juni 1960 vond ik in gezelschap van mijn collega's M. Baaijens en K. Boelens op de noordelijke Makkumer Waard een Carex-soort, die ik niet herkende. Bij determinatie bleek het te zijn de in Nederland niet eerder aangetroffen Carex divisa Huds., welke determinatie bevestigd werd door de heer Th.J. Reichgelt.

Alvorens nader op deze nieuwe vondst in te gaan, eerst iets over het terrein waar de plant werd aangetroffen. Langs de zuidelijke en westelijke kust van Fries-

land zijn na het tot stand komen van de Afsluitdijk en de daarmee gepaard gaande verlaging van de waterstand een aantal zandige platen nagenoeg permanent droog komen te liggen. Alleen bij storm raken de platen door opwaaiing soms overstroomd.

Deze platen zijn de Mokkebank bij Laaksum, een kleine plaat in de bocht van Molkwerum, de Stoenkharne bij Hindelopen, de Workumer Waard (geheel omkaad en in cultuur),/en de noordelijke Makkumer Waard, die oorspronkelijk met de zuidelijke een geheel heeft gevormd. Na het droogvallen raakten de platen spoedig begroeid. Ook eertijds moet dat met sommige van deze platen reeds het geval zijn geweest, daar ze op oude kaarten staan aangegeven als "groen land".

De niet omkade waarden (en ook de randen van de overige) zijn floristisch buitengewoon interessant. Dit is reeds vroeger ingezien. Zo werd in 1932 op initiatief van de heer M. Wiegersma, voorzitter van "it Fryske Gea", op de Mokkebank een reservaat ingericht, dat jarenlang intensief werd bestudeerd door A.N. Koopmans en D. Koopmans-Forstmann. Uitgebreide verslagen betreffende dit onderzoek vindt men in het Correspondentiebladje ten dienste van het Zuiderzeeonderzoek. In 1940 is het onderzoek afgesloten door W. Feekes. Helaas te vroeg, want nadien moeten er nog interessante veranderingen zijn opgetreden, die thans niet zijn vastgelegd. W. Feekes onderzocht ook de wijzigingen in de vegetatie op de Piamer Kooiwaard en de Makkumer Waard gedurende de jaren 1936 tot 1943 (Ned. Kruidk. Arch. 1943, Mededeeling no. 46 der Zuiderzee-commissie). Vooral de Kooiwaard werd uitvoerig bestudeerd, de noordelijke Makkumer Waard slechts terloops. Ook hier is het jammer, dat het onderzoek niet is gecontinueerd, want ook hier had de ontwikkeling der vegetatie stellig nog niet haar eindpunt bereikt. Gelukkig zal nu het RIVON aandacht aan deze gebieden schenken.

Alleen al uit het aantal soorten, dat thans op de platen wordt aangetroffen, blijken de veranderingen van de laatste jaren reeds duidelijk. Telt de soortenlijst van de Kooiwaard bij Feekes over al de jaren van het onderzoek 99 soorten, wij konden er in 1960 tijdens enkele bezoeken ruim 110 soorten aantekenen. Deze plaat is op het ogenblik nog stellig de mooiste van de waarden; zij vertoont een rijke afwisseling in plantengroei en is nader onderzoek zeker waard.

Voor de noordelijke Makkumer Waard noemt Feekes in 1939 68 soorten; wij vonden er in 1960 ongeveer 100.

Onder de soorten, die zich sinds ongeveer 1940 op de waarden hebben gevestigd, bevinden zich een aantal voor Friesland zeer belangwekkende. Opvallend is b.v. de uitbreiding van het aantal *Carices*. Feekes noemt in zijn lijsten alleen *C. nemorosa* Rehbent. (= *C. otrubae* Podp.) van de Kooiwaard. Deze soort staat er nog zeer veel, maar bovendien vindt men er thans *C. demissa*, *C. distans*, *C. disticha*, *C. nigra* en *C. riparia*, terwijl van de andere vergelijkbare platen nog genoemd kunnen /de Kooiwaard bij Piaam, de zuidelijke Makkumer Waard (omkaad en in cultuur)

worden *C. acutiformis*, *C. divisa*, *C. extensa*, *C. flacca*, *C. hirta*, *C. paniculata*, *C. pseudocyperus*, *C. remota* en *C. spicata*. En zo zijn er veel meer wijzigingen te constateren. Feekes noemt van de Kooiwaard bijv. niet *Samolus valerandi*, die er thans in massa staat. *Caltha palustris* staat er in prachtige pollen; bij Feekes ontbreekt de plant er nog. Hetzelfde geldt voor *Oenanthe lachenalii*.

Andere interessante soorten, die men buiten de waarden niet of nagenoeg niet in Friesland vindt, zijn b.v. *Sonchus palustris* en *Senecio paludosus*. Dactylorchis-soorten vindt men op de waarden soms in grote aantallen, waarschijnlijk meer dan ergens anders aan de vaste wal in Friesland.

Dit interessante milieu is het dus, waarin thans *Carex divisa* werd aangetroffen, tot dusver alleen op de noordelijke Makkumer Waard. Hier groeide de soort in 1960 in enkele flinke plekken, stellig over enige vierkante meters, tussen licht riet met diverse andere *Carices*, waaronder vooral *C. otrubae*. Het is zeer goed mogelijk, dat de soort er op meer plaatsen staat, want het grote terrein (enkele honderden ha) met een zeer weelderige vegetatie is uiterst moeilijk in detail te bestuderen.

De groeiplaats zou wel overeen kunnen stemmen met de uit het buitenland vermelde vindplaatsen: "auf feuchten, sandigen Grasplätzen" (Hegi), "in grassy places and beside ditches near the sea" (Clapham, Tutin, Warburg), "lieux sablonneux humides" (Goffart).

De dichtstbijzijnde vindplaatsen van *Carex divisa* bevinden zich langs de Engelse kusten (ook Ierland) en langs de Westeuropese atlantische kust, waarschijnlijk tot in België (Lombartzijde, Nieuwpoort), zodat deze nieuwe vindplaats niet al te slecht binnen het areaal past. Hoewel het speculatief blijft te willen verklaren, hoe *Carex divisa* dit nieuwe gebied heeft bereikt, gaan onze gedachten toch in de eerste plaats naar de massa's vogels, die deze platen bezoeken. 's Zomers is een deel van de noordelijke waard (de Schelpenbank) een bekende broedplaats van grote sterns, visdiefjes, dwergsterns, kluten en plevieren, terwijl ook in het riet talrijke vogels nestelen. 's Winters zijn de waarden een zeer belangrijke overwinteringsplaats van duizenden eenden, koeten en zwanen. We stellen de vogels eerder verantwoordelijk voor het overbrengen van de diasporen van deze nieuwe plant, dan dat wij denken aan het meevoeren met baggermaterieel of dergelijke, temeer daar niets wijst op de laatste mogelijkheid. Men zal op de platen vergeefs naar andere adventieven zoeken. Die zijn er voor zover wij weten ook nimmer aangetroffen.

Het fraaie gebied staat, met andere platen, onder toezicht van "it Fryske Gea" en is alleen met bijzondere toestemming toegankelijk. De ongereptheid van het gebied is dus voorlopig wel gewaarborgd. Het riet wordt er uiteraard wel gesneden. In de toekomst loopt de flora van de waarden waarschijnlijk groot gevaar, daar er

plannen bestaan het peil van het IJsselmeer bij het tot stand komen van de nieuwe polders aanmerkelijk op te voeren. En dat zou dan waarschijnlijk o.a. ook het verdwijnen van *Carex divisa* uit onze flora ten gevolge hebben.